

ВИСНОВОК

про наукову новизну, теоретичне та практичне значення результатів дисертації Танасюк Вікторії Леонідівни на тему:
«Створення та функціонування українського представництва Всесоюзного об'єднання по торгівлі з іноземцями «ТОРГЗІН» (1931–1936 рр.)»»

1. Актуальність теми дослідження. Регулювання економічних процесів є однією із форм участі держави в господарському житті суспільства, а її активне втручання у ці процеси посилюється у часи нестабільності. На період 1920–1930-х рр. в історії України припало формування державної моделі радянської влади, здійснення соціально-економічних, політичних та культурних експериментів. Тому дослідження цього періоду вітчизняної історії вважаємо важливим для оцінки складності й суперечливості сучасного соціально-економічного та політичного становища України.

Перша половина 1930-х рр. об'єктивно стала важливим періодом вітчизняної історії, який змінив, без перебільшення, усі сторони життя суспільства і держави. Інтерес до цього періоду новітньої історії України з боку наукового співтовариства визначається усією внутрішньою логікою розвитку історичної науки, яка прагне вирішити низку фундаментальних проблем генезису і функціонування радянської соціально-економічної системи. Разом з тим, будучи перехідним, період «соціалістичного наступу» не просто піддається теоретичному вивченню і, з усього видно, не може бути зведеним до якогось одного розуміння.

Важливий аспект актуальності теми полягає в необхідності вивчення становища суспільства, що перебувало в умовах тривалої і важкої кризи, однією зі сторін якої стала криза постачання населення в період соціалістичної модернізації. Необхідним є у цьому аспекті вивчення досвіду становлення та функціонування системи «Торгзін» в УСРР першої половини 1930-х рр., що дасть можливість простежити характер взаємодії радянської влади з суспільством, з'ясувати специфіку функціонування командно-адміністративної системи, яка намагалася демонструвати доступність цін і якість товарів на внутрішньому споживчому ринку. У тогочасних умовах сама радянська держава виступила комерсантом. Саме через діяльність магазинів системи «Торгзін» держава показала себе самим великим спекулянтом в умовах нею ж створеного продовольчого дефіциту та голодомору. Така державна комерційна діяльність стала важливим джерелом наповнення бюджету. Історія створення та діяльності торгзінівської системи в УСРР першої половини 1930-х рр. – це переважно історія людських стратегій у боротьбі за виживання.

Сучасний стан української економіки, занедбаність промислових об'єктів, нищення майна веде до практичної втрати створеного і збудованого попередніми поколіннями та потребує з'ясування ціни, яку заплатили

мільйони людей за реалізацію радянської програми модернізації країни в період перших п'ятирічок. Актуальність теми дослідження зумовлена недостатнім рівнем висвітлення проблеми в українській історіографії.

2. Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами.

Дисертацію виконано в межах науково-дослідної теми «Історико-регіональні аспекти історії України» (Державний реєстраційний номер 0116U004805) кафедри історії України Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини.

3. Особистий внесок дисертанта в історичну науку полягає в тому, що 95% використаних у дослідженні джерел вперше введено до наукового обігу.

4. Достовірність та обґрунтованість отриманих результатів та запропонованих автором висновків підтверджується теоретичною розробкою базових положень та результатами апробації.

5. Метою роботи є дослідження та науково-історична реконструкція організації та діяльності системи Всесоюзного об'єднання «Торгзін» в УСРР першої половини 1930-х рр.

Відповідно до поставленої мети визначено основні **наукові завдання дослідження:**

- з'ясувати стан наукової розробки проблеми в історіографії, систематизувати й охарактеризувати джерела, окреслити теоретико-методологічні засади дослідження;

- вивчити організаційно-правові засади, що вплинули на поширення діяльності системи «Торгзін» в УСРР, проаналізувати основні етапи її становлення;

- дослідити процес просторового розширення мережі та особливості її кадрового забезпечення;

- з'ясувати політику цін у системі та встановити особливості здійснення розрахунків;

- дослідити обмінно-валютні операції, що здійснювалися «Торгзіном» в Україні, з'ясувати основні напрямки надходження іноземної валюти до УСРР з-за кордону, висвітлити процедуру оформлення грошових переказів, показати їх місце у загальних показниках валютних надходжень;

- дати характеристику кадрового складу торгзінівської системи, встановити чисельність та заходи з покращення його якості;

- проаналізувати фінансово-господарські форми та особливості організації діяльності мережі;

- з'ясувати місце і роль торгзінівської торгівлі в житті українського суспільства першої половини 1930-х рр.

6. Об'єктом дослідження є соціально-економічна історія України міжвоєнного періоду.

7. Предмет дослідження виступають організаційно-правове формування, господарсько-торгівельна діяльність та кадрова політика системи «Торгзін» в УСРР першої половини 1930-х рр.

8. Методи дослідження: Дисертаційна робота ґрунтується на принципах історизму, об'єктивності, науковості, системності і комплексності, а також загальнонаукових, спеціально-історичних та

конкретно-історичних наукових методах. Наукове дослідження побудоване на основі комплексного застосування широкого спектру історичних джерел із означеної проблеми, а також цілісному і системному підходах для розкриття особливостей поширення та функціонування системи «Торгзін» в УСРР першої половини 1930-х рр.

9. Хронологічні межі дослідження зумовлені тематичною спрямованістю та завданнями, охоплюють 1931–1936 рр., що відповідають часу існування системи «Торгзін». Нижня хронологічна межа обумовлена утворенням 1 серпня 1931 р. у Харкові Всеукраїнської контори як представництва Всесоюзного об'єднання «Торгзін». Верхньою хронологічною межею стало прийняття постанови РНК СРСР «Про ліквідацію Всесоюзного об'єднання «Торгзін» з 1 лютого 1936 р. Отже, упродовж досліджуваного періоду відбувалося поширення і становлення в Українській СРР системи «Торгзін», формування її мережі та кадрового складу, здійснення господарських та валютно-обмінних операцій, організувалося обслуговування клієнтів. У цей період система «Торгзину», організована кремлівським радянським керівництвом, поширила свою діяльність і на територію України, здійснюючи економічний грабіж її населення в роки голодомору шляхом реалізації у своїх магазинах товарів першої життєвої необхідності в обмін на золото та сімейні цінності.

10. Географічні межі окреслюються адміністративно-територіальним кордоном Української Соціалістичної Радянської Республіки першої половини 1930-х рр.

11. Наукова новизна полягає у теоретичному і концептуальному формуванні проблеми, всебічному і комплексному висвітленні діяльності системи «Торгзін» в УСРР першої половини 1930-х рр. Окреслена наукова проблеми вперше стала предметом наукового пошуку. У дисертації здійснено спробу комплексного дослідження розгортання торгзінівської системи на території усієї України. До наукового обігу залучено масив раніше невідомих і неопублікованих документів.

У дисертації *вперше*:

- проведено комплексний історіографічний аналіз наукової проблеми;
- на основі ґрунтовного аналізу означеної проблеми введено до наукового обігу низку раніше не опублікованих архівних джерел, які розкривають особливості формування та основні напрями діяльності системи «Торгзін» в УСРР;
- комплексно досліджено організацію та діяльність торгзінівської мережі в УСРР, її кадрове забезпечення;
- окреслено особливості здійснення обмінно-валютних операцій та заходів з вилучення у населення цінностей;
- уточнено статистичні дані щодо кадрового складу мережі, джерел доходу системи та результатів її діяльності в УСРР;
- розширено знання про грошові знаки «Торгзину», ціни та систему розрахунків;
- з'ясовано асортимент товарів мережі та організацію обслуговування клієнтів торгових пунктів.

12. Практичне значення дослідження Основні положення дисертації можуть бути використані в рамках подальших досліджень соціально-економічної історії України та історії повсякдення міжвоєнного періоду. Результати дослідження можуть мати прикладне значення – використовуватися при підготовці навчальних курсів з історії України, Росії, СРСР, історичного краєзнавства, джерелознавства, для укладення програм для закладів вищої та загальної середньої освіти.

13. Апробація результатів дисертації. Дисертаційна робота обговорювалася на розширених засіданнях кафедри історії України Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини, на щорічних звітних наукових конференціях університету, міжнародних і всеукраїнських наукових заходах. Основні положення дослідження відображені у доповідях та повідомленнях на таких конференціях: Міжнародній науково-практичній конференції «Суспільні науки сьогодні: постулати минулого і сучасні теорії» 1–2 листопада 2019 р. (м. Дніпро); Міжнародній науково-практичній конференції «Актуальні тенденції розвитку суспільних наук» 8–9 листопада 2019 р. (м. Київ); Міжнародній науково-практичній конференції «Теорія та практика сучасної науки та освіти» 29–30 листопада 2019 р. (м. Дніпро); Міжнародній науково-практичній конференції «Україна. Європа. Світ. Історія та сучасність» 6–7 грудня 2019 р. (м. Київ); Міжнародній науково-практичній конференції «III Таврійські історичні наукові читання» 29–30 березня 1920 р. (м. Київ); IX Міжнародній науково-практичній конференції «Історичні Мідраші Північного Причорномор'я» 25–26 червня 2020 р. (м. Миколаїв); Міжнародній науково-практичній конференції «Пріоритетні напрями розвитку науки та техніки» 24–26 січня 2021 р. (м. Київ); II Всеукраїнській науково-практичній конференції «Історія України в регіональному та глобальному вимірах» 20 лютого 2020 р. (м. Маріуполь).

14. Результати дисертаційного дослідження. Основні положення дисертації викладено у 13 наукових працях автора, 4 з яких – у наукових фахових виданнях України, 1 – у науковому виданні, що входить до наукометричної бази даних Scopus, 8 – додатково висвітлюють наукові результати.

Наукові праці, в яких опубліковані основні наукові результати дисертації

1. Танасюк В.Л. «Магазини системи «Торгзін»: завдання та особливості радянської спецторгівлі першої половини 1930-х рр.». *Гілея: науковий вісник*. 2019. Випуск 145. С. 168–171.
2. Танасюк В.Л. Обмінно-валютні операції у системі Всесоюзного об'єднання «Торгзін». *Історія торгівлі, податків та мита*. 2019. Випуск 1–2 (19–20). С. 157–166.
3. Танасюк В.Л. Голодомор і «Торгзін»: джерела доходу торговельної мережі 1932–1933 рр. *Український селянин*. 2020. Випуск 1–2. С. 42–47.

4. Танасюк В.Л., Чучалін О.П. Кадрова політика в системі Всесоюзного об'єднання «Торгзін» (перша половина 1930-х рр.). *Науковий вісник Ужгородського університету. Серія: Історія*. 2020. С. 51–60.

Статті у наукових виданнях інших держав

5. Tanasiuk Viktoriia. The activities of the Torgsin system in Ukraine (between 1931 and 1935). *Przegląd Nauk Historycznych*. 2020. Tom 19. № 2. S. 163–182.

Наукові праці, які засвідчують апробацію матеріалів дисертації

6. Танасюк В.Л. Організація діяльності крамниць Всесоюзного об'єднання «Торгзін». *Суспільні науки сьогодні: постулати минулого і сучасні теорії*: матеріали міжнародної науково-практичної конференції (м. Дніпро, 1–2 листопада 2019 р.). Дніпро, 2019. С. 28–31.
7. Танасюк В.Л. Система розрахунків Всеукраїнської контори «Торгзін». *Актуальні тенденції розвитку суспільних наук*: матеріали міжнародної науково-практичної конференції (м. Київ, 8–9 листопада 2019 р.). Київ: ГО «Київська наукова суспільствознавча організація», 2019. С. 28–31.
8. Танасюк В.Л. Українська торгівельна мережа системи «Торгзін». *Теорія та практика сучасної науки та освіти*: матеріали міжнародної науково-практичної конференції (м. Дніпро, 29-30 листопада 2019 р.). Дніпро, 2019. С.177–179.
9. Танасюк В.Л. Діяльність «Торгзину» в УСРР 1932 р. *Україна. Європа. Світ. Історія та сучасність*: матеріали міжнародної науково-практичної конференції (м. Київ, 6–7 грудня 2019 р.). Київ, 2019. С.43–46.
10. Танасюк В.Л., Барвінок О.В. «Торгзін» на території УСРР 1931–1933 рр.: створення та діяльність. *Історія України в регіональному та глобальному вимірах*: матеріали II Всеукраїнської науково-практичної конференції (м. Маріуполь, 20 лютого 2020 р.). Маріуполь: Донецький державний університет управління, 2020. С.37–40.

Наукові праці, які додатково відображають наукові результати дисертації

11. Танасюк В.Л. Місце «Торгзину» в умовах економічних перетворень в УСРР початку 1930-х рр. *III Таврійські історичні наукові читання*: матеріали міжнародної науково-практичної конференції (м. Київ, 29–30 березня 2019 р.). Київ. С. 27–37.
12. Танасюк В.Л. Єврейство в системі «Торгзін» (перша половина 1930-х рр.). *Історичні Мідраші Північного Причорномор'я*: матеріали IX Міжнародної науково-практичної конференції (м. Миколаїв, 25–25 червня 2020 р.). Миколаїв, 2020. С. 327–335
13. Танасюк В.Л. «Торгзін» і його клієнти: образ достатку та ієрархія споживання. *Priority directions of science and eechnology Development: international scientific and practical conference* (January 24–26, 2021) SPC “Scicjnf.com.ua”, Kyiv, Ukraine. 2021. P. 1155–1159.

15. Структура, мова та стиль дисертації відповідають вимогам, що висуваються до дисертаційних робіт.

УХВАЛИЛИ:

Науковий рівень виконаного дослідження відповідає п. 11 «Порядку присудження наукових ступенів», затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України від 24 липня 2013 р. № 567 (зі змінами) та вимогам щодо кандидатських дисертацій. Зміст роботи відповідає спеціальності 07.00.01 – історія України (032 Історія та археологія). Науково-дослідний апарат дисертації, список використаних джерел оформлені у відповідності з вимогами, які пред'являються до наукових праць.

Дисертація В.Л. Танасюк пройшла необхідну апробацію і є самостійним завершеним дослідженням, а також оригінальною роботою, яка вирішує конкретну історичну проблему.

Виходячи із вищезазначеного, фаховий семінар кафедри історії України і кафедри всесвітньої історії та методик навчання Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини рекомендує дисертацію **Вікторії Леонідівни Танасюк** «Створення та функціонування українського представництва Всесоюзного об'єднання по торгівлі з іноземцями «ТОРГЗІН» (1931–1936 рр.)» для подання до розгляду у спеціалізовану вчену раду до захисту на здобуття наукового ступеня доктора філософії за спеціальністю 032 Історія та археологія.

Голосували одноголосно.

Результати голосування:

«За» – 23.

«Проти» – 0.

«Утрималися» – 0.

Голова засідання

доктор історичних наук, професор

С.О. Біляєва

Секретар

кандидат історичних наук, ст. викладач

І.Ю. Опацький

